

WYROK W IMIENIU RZECZYPOSPOLITEJ POLSKIEJ

21 czerwca 2024 r.

Sąd Najwyższy w Izbie Cywilnej w składzie:

SSN Władysław Pawlak (przewodniczący)

SSN Grzegorz Misiurek

SSN Karol Weitz (sprawozdawca)

Protokolant Anna Matczak

po rozpoznaniu na rozprawie 21 czerwca 2024 r. w Warszawie
skargi kasacyjnej syndyka masy upadłości Bank spółki akcyjnej w W.
od wyroku Sądu Apelacyjnego w Warszawie z 8 września 2020 r., VI ACa 182/19,
w sprawie M. N., E. N. i A. N
przeciwko syndykowi masy upadłości Bank spółki akcyjnej w W.
o zapłatę,

1. oddala skargę kasacyjną;

**2. zasądza od pozwanego na rzecz powodów kwotę 4050 zł
(cztery tysiące pięćdziesiąt złotych) tytułem zwrotu kosztów
postępowania kasacyjnego z odsetkami w wysokości odsetek
ustawowych za opóźnienie w spełnieniu świadczenia pieniężnego
za czas od 29 czerwca 2024 r. do dnia zapłaty.**

Grzegorz Misiurek

Władysław Pawlak

Karol Weitz

UZASADNIENIE

Powodowie E. N., M. N. i A. N. żądali zasądzenia od pozwanego Banku Spółki Akcyjnej w W. łącznie na swoją rzecz kwoty 445033.01 zł, ewentualnie łącznie lub solidarnie na swoją rzecz kwoty 440465,02 zł – wszystkie kwoty wraz z odsetkami ustawowymi za opóźnienie od 10 sierpnia 2017 r. do dnia zapłaty. Swoje żądania opierali na zarzucie nieważności umów kredytu ze względu na ich sprzeczność z art. 69 – ustawy - Prawo bankowe oraz z art. 358¹ § 5 k.c., uchylenie się od skutków prawnych umów zawartych pod wpływem błędu oraz niedozwolony charakter postanowień umownych dotyczących indeksacji.

Wyrokiem z 30 listopada 2018 r. Sąd Okręgowy w Warszawie: oddalił powództwo o zapłatę kwoty 445 033,01 z odsetkami (pkt 1), zasądził od pozwanego banku na rzecz M. N. kwotę 161 949,95 zł wraz z ustawowymi odsetkami za opóźnienie od 14 listopada 2018 r. do dnia zapłaty (pkt 2), w pozostałym zakresie oddalił powództwo (pkt 3) i orzekł o kosztach procesu (pkt 4).

Sąd ustalił, że 20 sierpnia 2007 r. powodowie zawarli z pozwanym bankiem umowę kredytu hipotecznego indeksowanego do CHF. Bank udzielił kredytobiorcom kredytu w kwocie 722 759,22 PLN indeksowanego kursem CHF (Umowa nr 1). Przy założeniu uruchomienia całości kredytu w dacie sporządzenia umowy, równowartość kredytu wynosiłaby 317 138,75 CHF, zaś rzeczywista równowartość miała zostać określona po wypłacie kredytu. Kredytobiorcy oświadczyli, że są świadomi ryzyka kursowego związanego ze zmianą kursu waluty indeksacyjnej w stosunku d złotego w całym okresie kredytowania i zaakceptowali to ryzyko.

Kredyt miał być przeznaczony m.in. na spłatę kredytu hipotecznego w Banku Spółce Akcyjnej w kwocie 312 000 zł oraz na dowolny cel konsumpcyjny – w kwocie 348 000 zł. Kredyt, na spłatę którego miała być przeznaczona część środków z kredytu z Umowy nr 1, był kredytem walutowym zaciągniętym 16 sierpnia 2005 r. Podstawą zawarcia Umowy nr 1 były wnioski o kredyt hipoteczny z 21 czerwca i 9 lipca 2007 r. We wniosku wskazana została kwota 660 000 zł jako kwota kredytu i CHF jako waluta kredytu. Jako cel kredytu wskazano refinansowanie kredytu mieszkaniowego w kwocie 312 000 zł i dowolny cel konsumpcyjny w kwocie 348 000 zł.

12 października 2007 r. powodowie zawarli z pozwanym bankiem umowę kredytu hipotecznego indeksowanego do CHF (Umowa nr 2) Bank udzielił kredytobiorcom kredytu w kwocie 603 029,86 PLN indeksowanego kursem CHF. Przy założeniu uruchomienia całości kredytu w dacie sporządzenia umowy, równowartość kredytu w CHF wynosiłaby

279 051,30 CHF, zaś rzeczywista równowartość miała zostać określona po wypłacie kredytu. Kredytobiorcy oświadczyli, że są świadomi ryzyka kursowego związanego ze zmianą kursu waluty indeksacyjnej w stosunku do złotego w całym okresie kredytowania i zaakceptowali to ryzyko.

Kredyt z Umowy nr 2 miał być przeznaczony m.in. na pokrycie części kosztów budowy lokalu użytkowego położonego w K., na którym bank ustanowiono hipotekę kaucyjną na zabezpieczenie spłaty kredytu – w kwocie 390 687,76 zł, oraz na refinansowanie kosztów budowy tego lokalu – w kwocie 201 263,24 zł. Podstawą zawarcia Umowy nr 2 był wniosek o kredyt hipoteczny z 31 sierpnia 2007 r. złożony przez E.N. We wniosku wskazana została kwota 591 951 zł jako kwota kredytu i CHF jako waluta kredytu.

Razem z wnioskiem kredytowym kredytobiorcy złożyli Oświadczenie o wyborze Waluty Obcej, przedstawiające wpływ zmian oprocentowania i kursu waluty kredytu na wysokość miesięcznych rat przy założeniu, że wysokość kredytu wynosi 150 tys., złotych, okres spłaty kredytu wynosi 15 lat, oprocentowanie kredytu złotowego wynosi 6% a indeksowanego do CHF 3%. W symulacji przedstawiono warianty zakładające, że

1. kurs CHF oraz stopy procentowe kształtują się na poziomie z dnia sporządzenia symulacji (rata kredytu w PLN) o około 230 zł wyższa niż kredytu indeksowanego do CHF);
2. Stopa procentowa kredytu w CHF jest równa stopie procentowej kredytu w PLN, a kapitał jest większy o 20 % (wskazano, że sytuacja ta nie dotyczy kredytu w PLN);
3. Kurs CHF wzrośnie o wartość stanowiącą różnicę między maksymalnym i minimalnym kursem CHF z okresu ostatnich 12 miesięcy, tj. o 03752 punktu procentowego, co daje wzrost o 15,6 % wskazano, że sytuacja ta nie dotyczy kredytu w PLN);
4. Stopa procentowa wzrośnie o 4 punkty procentowe (rata kredytu w PLN o około 260 zł wyższa niż kredytu indeksowanego do CHF);
5. Stopa procentowa wzrośnie o wartość stanowiącą różnicę między maksymalną i minimalną wartością stopy procentowej z okresu ostatnich 12 miesięcy, tj. o 1,83 punktu procentowego w przypadku kredytów/pożyczek w PLN i o 0,518 punktu procentowego w przypadku kredytów/pożyczek indeksowanych kursem CHF (rata kredytu w PLN o około 340 zł wyższa niż kredytu indeksowanego do CHF).

Kredytobiorcy oświadczyli, że przedstawiona symulacja ma charakter wyłącznie przykładowy i nie będą na jej podstawie wywodzić żadnych roszczeń wobec banku, oraz że po zapoznaniu się z występującym ryzykiem kursowym oraz ryzykiem wynikającym ze zmiennej stopy procentowej wnoszą o udzielenie kredytu indeksowanego do waluty obcej.

Splata kredytów miała nastąpić w 240 miesięcznych równych ratach kapitałowo-odsetkowych. Oprocentowanie kredytów było zmienne i na dzień sporządzenia umowy wynosiło 6.40% (Umowa nr 1) i 4.49 % (Umowa nr 2) w skali roku, składała się na nie stawka DBCHF i stała marża banku wynosząca 3,69 % (Umowa nr 1 i 1,65% (Umowa nr 2) Kredytobiorcy oświadczyli, że są świadomi ryzyka wynikającego ze zmiennego oprocentowania w całym okresie kredytowania i akceptują to ryzyko. Rata kapitałowo-odsetkowa przy założeniu uruchomienia całości kredytu w dacie sporządzenia umowy, wynosiłaby równowartość 2 345,87 CHF (Umowa nr 1) i 1 763,91 CHF (Umowa nr 2). Rzeczywista wysokość rat odsetkowych lub rat kapitałowych miała zostać określona w harmonogramie spłat.

Całkowity koszt kredytu na dzień sporządzenia umowy kredytu miał wynosić 560 336,50 PLN (Umowa nr 1) i 311 804,60 PLN (Umowa nr 2), przy czym kwoty te nie uwzględniały ryzyka kursowego. Ostateczna wysokość całkowitego kosztu kredytu uzależniona była od zmian poziomu oprocentowania kredytu w całym okresie kredytowania

Bankowa tabela kursów walut dla kredytów dewizowych oraz indeksowanych kursem walut była sporządzana o godzinie 16:00 każdego dnia roboczego przez merytoryczną komórkę banku na podstawie kursów obowiązujących na rynku międzybankowym w chwili sporządzania tabeli i po ogłoszeniu kursów średnich przez NBP i obowiązywała przez cały następny dzień roboczy. W § 9 ust. 2 umowy ustalono, że w dniu wypłaty kredytu lub każdej transzy kredytu kwota wypłaconych środków miała być przeliczana na CHF według kursu kupna walut określonego w tabeli kursów – obowiązującego w dniu uruchomienia środków. Według § 10 ust. 3 Umowy nr 1 i 2 wysokość zobowiązania miała być ustalana jako równowartość wymaganej spłaty wyrażonej w CHF – po jej przeliczeniu według kursu sprzedaży walut określonego w tabeli kursów obowiązującej w dniu spłaty. Szczegółowe reguły obowiązywały, gdy chodzi o ustalanie składowych decydujących o stopie procentowej. Umowy nr 1 i 2 przewidywały możliwość zmiany waluty kredytu. Na wniosek kredytobiorcy bank mógł wyrazić zgodę na przewalutowanie kredytu pod warunkiem, że saldo kredytu po przewalutowaniu spełniało warunki określone dla maksymalnej kwoty kredytu, w zakresie wartości rynkowej nieruchomości stanowiącej przedmiot zabezpieczenia i pozytywnej weryfikacji zdolności kredytowej kredytobiorcy zgodnie z § 22 ust 1 Umowy 1 i 2 bank mógł wypowiedzieć umowę kredytu w całości lub w części w razie stwierdzenia, że warunki udzielenia kredytu nie zostały dotrzymane, lub w razie zagrożenia terminowej spłaty kredytu z powodu złego stanu majątkowego kredytobiorcy, w szczególności w wypadku niespłacenia dwóch rat odsetkowych lub odsetkowo-kapitałowych lub skierowania egzekucji do nieruchomości stanowiącej zabezpieczenie spłaty kredytu. Zabezpieczeniem kredytu

nr 1 i 2 była hipoteka kaucyjna w PLN do kwoty stanowiącej 170 % kwoty kredytu 24 sierpnia 2012 r. strony zawarły aneksy nr 1 do umów, przewidujące nowe sposoby spłaty kredytu. Według zmienionego § 10 umów wysokość zobowiązania miała być ustalana jako równowartość wymaganej raty kredytu z aktualnego harmonogramu spłat wyrażonej w CHF – po jej przeliczeniu na PLN - według kursu sprzedaży walut określonego w tabeli kursów. W myśl nowego brzmienia § 10 ust. 3 umów kredytobiorca uzyskał możliwość dokonania spłaty kredytu bezpośrednio w walucie indeksacyjnej CHF lub w PLN, przy czym w tym drugim wypadku wysokość zobowiązania miała być ustalana jako równowartość wymaganej raty kredytu z aktualnego harmonogramu spłat wyrażonej w CHF – po jej przeliczeniu na PLN według kursu sprzedaży określonego w tabeli kursów.

Na podstawie Umowy nr 1 bank wypłacił 30 sierpnia 2007 r. 374 759,22 zł, a 18 września 2007 r. 348 000 00 zł.

Na podstawie Umowy nr 2 bank wypłacił 23 listopada 2007 r. 295 215,20 zł, a 11 stycznia 2008 r. 124 309, 65 zł, i 29 lutego 2008 r. 41 436,55 zł, 19 kwietnia 2008 r. 41 436,65, 19 maja 2008 r. 41 436,55 zł, 19 czerwca 2008 r., 59195,36 zł. Do 19 maja 2017 powód M. N. wpłacił tytułem spłaty kredytu nr 1 łącznie 880,490,07 zł, oraz 1 588,08 zł tytułem składki za ubezpieczenie nieruchomości od ognia, powodzi i innych zdarzeń losowych oraz 125 zł tytułem innych opłat i prowizji. Do 19 maja 2017 r. powód M. N. wpłacił tytułem spłaty kredytu nr 2 łącznie 607 248,96 zł, a ponadto 2 441,7zł tytułem składki na ubezpieczenie nieruchomości od ognia, powodzi i innych zdarzeń losowych, oraz 170 zł tytułem innych opłat i prowizji.

Pismem z 17 lipca 2017 r. doręczonym pozwanemu 2 sierpnia 2017 r. powodowie złożyli oświadczenie o uchyleniu się od skutków prawnych oświadczenia o zawarciu umowy Nr 1 i nr 2 oraz wezwali pozwany bank do zapłaty kwot 772 720,07 zł o 525 053,96 zł.

Sąd Okręgowy ustalił ponadto, że uzyskaniem kredytu zajmował się M. N. przez firmę pośredniczącą w pozyskiwaniu finansowania. Powód M. N. poprosił E. i A. N., swoich rodziców, aby zostali współkredytobiorcami. Powód M. N. ma wykształcenie ekonomiczne. Powodowie nie odbyli żadnego spotkania z przedstawicielem banku lub pośrednikiem – wszelkie rozmowy toczyły się telefonicznie lub mailowo. Korespondencja, w tym umowa wysyłana była pocztą lub kurierem. Kredyt indeksowany do CHF przedstawiany był jako korzystna oferta w porównaniu do kredytu w PLN. Zmiany raty kredytu nie miały być duże ze względu na stabilność CHF. Nie było mowy o zagrożeniach związanych z kredytem indeksowanym do CHF. Kredyt, na którego spłatę przeznaczono część środków z kredytu nr 1 był kredytem indeksowanym do CHF. Sąd Okręgowy uznał, że wysokość świadczenia została należycie określona w umowie i że umowa zawierała określenie zasad i sposobu

indeksacji kwoty kredytu i w związku z tym nie było mowy o nieważności umowy z tego tytułu. Sąd uznał jednak umowy za nieważne gdyż ocenił, że określenie w nich wysokości świadczenia kredytobiorców naruszało granice swobody umów przez przyznanie jednej ze stron prawa do określenia wysokości swojego świadczenia. Bank narzucił bowiem sposób ustalania wysokości kwoty podlegającej zwrotowi, a w konsekwencji i odsetek, tj. głównych świadczeń kredytobiorcy. Ustalenie ich wysokości wiązało się z koniecznością odwołania się do kursów walut ustalanych przez bank w tabeli kursów. Ani umowa, ani inne wzorce umowne stanowiące podstawę ustalenia treści łączącego strony stosunku prawnego, nie określały prawidłowo zasad ustalania tych kursów. Takie ukształtowanie stosunku zobowiązaniowego narusza jego istotę, gdyż wprowadza do niego element nadrzędności jednej ze stron i podporządkowania jej drugiej stronie, bez odwołania się do jakichkolwiek obiektywnych kryteriów zakreślających granice swobody jednej ze stron. Naruszenie istoty stosunku zobowiązaniowego oznacza przekroczenie granic swobody umów określonych w art. 353¹ k.c. i prowadzi do nieważności czynności prawnej jako sprzecznej z ustawą (art. 58 k.c.. Dotknięte nieważnością postanowienia dotyczyły bowiem głównego świadczenia kredytobiorców, tj. zwrotu kwoty wykorzystanego kredytu i zapłaty odsetek, co stanowi essentialia negotii umowy kredytu,

Dalej sąd pierwszej instancji podniósł, że zawarte w umowach postanowienia określające sposoby wyliczenia kwoty kredytu i wysokości rat kredytu są abuzywne i wobec tego nieskuteczne. Sąd pierwszej instancji uznał, że niedozwolony charakter mają postanowienia:

§1 ust. 1 umowy w zakresie, w którym przewidują indeksowanie kursem CHF;

§9 ust.2 umowy w zakresie, w którym przewidują przeliczenie wypłaconych w PLN środków na CHF według kursu kupna waluty ustalanego przez bank w aktualnej tabeli kursów;

§10 ust. 3 umowy w zakresie, w którym przewidują, że wysokość kwoty podlegającej spłacie (w PLN) jest ustalana według kursu sprzedaży dewiz obowiązującego w banku na podstawie tabeli kursów z dnia spłaty zobowiązania.

Ze względu na nierównomierne rozłożenie pomiędzy stronami umowy ryzyka wynikającego z zastrzeżenia indeksacji kredytu, tj. wyrażenia wysokości zobowiązania konsumenta w walucie obcej, której kurs podlega nieograniczonym zmianom - bez zagwarantowania w umowie jakichkolwiek mechanizmów, które mogłyby ograniczyć ryzyko ponoszone przez konsumenta oraz bez udzielenia konsumentowi odpowiedniej informacji

o skutkach łączących się z zawarciem umowy. Przesłanką uznania indeksacji kredytu

za postanowienia niedozwolone było dla sądu pierwszej instancji także zróżnicowanie wysokości kursu przyjętego dla przeliczeń kwoty kredytu z PLN na CHF, a następnie przeliczeń wysokości wymaganej spłaty z CHF na PLN, które pozwalały kredytodawcy na swobodne ustalanie wysokości każdego z tych kursów. Z tego względu za niedozwolone postanowienia Sąd uznał § 9 ust 2 umowy §10 ust. 3 umowy.

Skutkiem uznania za niedozwolone postanowień umownych dotyczących indeksacji była konieczność ich pominięcia przy ustalaniu treści stosunku prawnego wiążącego konsumenta. Sąd ocenił, że nie jest możliwe istnienie umowy kredytu udzielonego i spłacanego w PLN, w której stawka procentowa byłaby oparta o wskaźnik LIBOR Wobec przyjęcia, że umowy są nieważne sąd ocenił, że bez znaczenia pozostaje zawarcie aneksów do nich.

Skutkiem stwierdzenia nieważności umów było uznanie, że spełnione przez jednego z kredytobiorców świadczenia nie miały oparcia w łączącej strony umowie. Powodowie spełniali świadczenia polegające na zwrocie pozwanemu środków, które wcześniej od niego otrzymali. W dacie zamknięcia rozprawy powodowie zapłacili pozwanemu bankowi większą kwotę niż ta, którą od niego otrzymali tytułem kapitału kredytu, co doprowadziło do uwzględnienia ich roszczenia o zwrot nadwyżki. Kredyty były spłacane wyłącznie przez powoda M.N. i dlatego sąd zasądził dochodzoną kwotę tylko na jego rzecz jako jedyne go zubożonego. Apelację od wyroku z 30 listopada 2018 r. wniósł pozwany bank, Sąd Apelacyjny w Warszawie wyrokiem z 8 września 2020 r. zmienił zaskarżony wyrok tylko w zakresie rozstrzygnięć o kosztach procesu (pkt I) i oddalił apelację w pozostałej części (pkt II). Sąd Apelacyjny podtrzymał ustalenia faktyczne sądu pierwszej instancji. Nie podzielił natomiast stanowiska tego sądu, że umowy były nieważne z powodu przekroczenia granic swobody umów określonych w art. 353¹ k.c. Zaakceptował natomiast pogląd o abuzywności klauzul indeksacyjnych zawartych w umowach i przyjął, że umowy po wyeliminowaniu tych klauzul nie mogą nadal obowiązywać. Z tego względu Sąd Apelacyjny uznał, że świadczenie spełnione i nadpłacone przez kredytobiorcę na podstawie postanowień abuzywnych ma charakter świadczenia nienależnego i podlega zwrotowi i z tej przyczyny oddalił w przeważającej mierze apelację pozwanego banku.

Skargę kasacyjną od wyroku z 8 września 2020 r. złożył pozwany bank. zaskarżając wyrok w części oddalającej jego apelację Zarzucił naruszenie art. 385¹ §1 k.c. w związku z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13, art. 385¹ §1 zdani drugie k.c. w związku z art. 4 ust. 2 dyrektywy 93/13 oraz art. 69 ust 3 ustawy – Prawo bankowe i art. 65 k.c. a także art. 358 §2 k.c. w związku z art. 6 ust. 1 dyrektywy 93/13., jak również art. 385¹ §2 k.c. w związku z art. 6 ust 1. Dyrektywy 93/13.

Na tej podstawie wniósł o uchylenie wyroku w zaskarżonej części i przekazanie sprawy Sądowi Apelacyjnemu w Warszawie do ponownego rozpoznania.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Skarżący starał się podważyć w zarzutach kasacyjnych stanowisko, że klauzule indeksacyjne przyznające jednej ze stron umowy kredytu uprawnienie do samodzielnego decydowania o kursach waluty indeksowanej mają charakter abuzywny, i że bez nich kwestionowane umowy kredytu nie mogą być utrzymane. W obecnym orzecnictwie Sądu Najwyższego dominuje już stanowisko, że nie jest możliwe utrzymanie umowy kredytowej takiej jak umowy zawarte w rozpatrywanej sprawie, w razie stwierdzenia abuzywności ich postanowień kształtujących mechanizm indeksacji świadczenia kursem waluty obcej (por. np. wyroki Sądu Najwyższego z 11 grudnia 2019 r., II CSK 282/18 nie publ. i z 13 maja 2022 r. III CSKP 293/22 nie publ. oraz z 6 czerwca 2023 r. (II CSKP 950/22)). Sąd Najwyższy w niniejszym składzie stanowisko to podziela. Gdy chodzi o kwestię abuzywności klauzul umownych rozpatrywanych w niniejszej sprawie, to wszystkie odnośne zarzuty kasacyjne są bezzasadne, albowiem Sądy obu instancji wyczerpująco, rzetelnie i w pełni przekonująco wykazały, że przedmiotowe klauzule mają charakter niedozwolony, a Sąd Najwyższy podziela tę ocenę. Wobec bezzasadności wszystkich zarzutów kasacyjnych skarga kasacyjna pozwanego banku podlegała oddaleniu.

Z tych względów, na podstawie art. 398¹⁴ oraz art. 98 §1 w związku z art. 391 § 1 i z art. 398²¹ k.p.c., Sąd Najwyższy orzekł, jak w sentencji.

Grzegorz Misiurek

Władysław Pawlak

Karol Weitz

[SOP]

[ał]